

הגאון רבי שלמה ראובן רבינוביץ (ראבינאוויטש) זצ"ל

מח"ס ביכורי ראש, דודאי ראובן (על הגש"פ) ועוד

דרוש לחג המצות

מתחיל בגנות ומסיים בשבח, מאי בגנות רב אמר מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו ושמואל אמר עבדים היינו, א"ל ר"נ לדרו עבדי עבדא דמפיק לי מרי' לחירות ויהיב לי כספא ודהבא מאי בעי למימר לי, א"ל בעי לאודויי ולשבוחי, א"ל פטרתן מלומר מה נשתנה (משנה וגמ' פסחים דף קטז, א).

הן אמת כי רע וטוב המה שני דברים נצבים בבני אדם, וזוכרים אותם תמיד בפיהם, וכל אחד ואחד משתוקק אל הטוב ובורח מן הרע, והטוב הוא התכלית וההצלחה של האדם, והרע הוא בהפכו, וכל אחד מברך את עצמו, [את] בנו, אהובו ורעו בטוב, ו[מ]קלל את שונאו ברע, ודבר זה כתוב בתורה נמי (נצבים ל, טו): ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב, ואת המות ואת הרע, (שם יט) ובחרת בחיים. הרי דקצה האחרון חמדת האדם הוא החיים קלל נביאנו* בטוב, וקצה האחרון משנאת נפש האדם הוא המות כלל אותו בשם רע, אם כן בודאי החובה על כל אדם באשר שהוא אדם לחקור עד מקום שיד שכלו מגעת מה הוא באמת בחינת הרע ובחינת הטוב, למען ידע אחר מה ירוץ להשיג שהוא באמת טוב, וממה לברוח מה שהוא באמת רע.

ונאמר בזה, הן אמנם, אם נסתכל בהשקפה גדולה על עולם הכללי, ונעביר לפני כור הבחינה במה שרוב העולם קוראים טוב, ומה שקוראים רע, ואת זה נציב למטרה לנגד עינינו שגם אנחנו נעשה כמעשיהם, הוא בודאי ענין רע וחולה רבה להנפש, ופח מוקש ללכוד בה, כי את כל אשר אהב ה' המה קוראים רע, ואת אשר שנא ה' המה קוראים טוב, וקורא אני ע"ד מאמר הנביא (ישעיהו ה, כ): "הוי האומרים לרע טוב, ולטוב רע, שמים חושך לאור ואור לחושך, שמים מר למתוק ומתוק למר", התרעם הנביא על בני דורו, על כי לא השכילו לבחון את עצם הרע ועצם הטוב. כי ראו בשלום רשעים ובהצלחתם, שפטו בזה כי מעשיהם טוב, וכי ראו בייסורי הצדיקים בעוה"ז יצא להם משפטם כי מעשיהם רע, וזהו אמרו האומרים לרע טוב ולטוב רע, ויצא מזה קלקול גדול להם "כי שמו חושך" – הם מעשיהם של רשעים [וכמאמר המדרש (ב"ר ב, ה) והארץ היתה תהו ובהו וחשך וכו' אלו מעשיהם של רשעים], שמו "לאור", ובשקוציהם נפשם חפצה, "ואור לחושך" אלו מעשיהם של צדיקים, וכמאמר המדרש הנ"ל: ויהי אור אלו מעשיהם של צדיקים, שמו לחושך וברחו מהם, ועיקר הסיבה לזה, כי את עולם הנצחי שמו לתהו ובהו, ועולם הזמני שמו לעיקר, וז"ש "שמו מר" – זה הוא תענוגי עוה"ז שהוא באמת מר לנמשכים

* מתוך חיבורו (כת"י) בגדי שרד (תרמ"ב) הנמצא בבית הספרים הלאומי. בחיבורו זה יש התכתבות המחבר עם הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל ועוד מחכמי דורו. בסיום המאמר הבאנו את סריקת כתב היד. במסגרת העריכה הושלמו ציונים, ונעשתה חלוקה לקטעים, פתיחת ר"ת וודאיים, כמו כן נעשו שיפורי לשון קלים למען ירוץ הקורא הנכבד. בתודתי להרב משה אהרן שליט"א ולהרב רועי זק שליט"א על סיועם בעריכה. דוד לוי. (א). הנביא שלנו (משרע"ה).

אחריהם, "למתוק" שמו מעדנים לנפשם "ומתוק" הוא התענוג הרוחני שהוא באמת עיקר התענוג שאין למעלה הימנה שמו למר, והכל הוא רק שלא בחנו היטב את מהות הרע והטוב.

אמנם אם לא יתן השכל ממרומים בחינה אמיתית להבין מה שרוב העולם קוראים טוב הוא מעדני עולם הגשמי, כי הוא באמת עצמיות הרע, וכן להיפך הוא עצם הטוב, והכל היפך מדברת העולם, כבד מאוד לאדם לפרוש מתענוגי וחמודי העוה"ז אחרי כי רוב בני אדם רודפים ורצים אחריהם בכל לבבם ובכל נפשם, קשה מאוד ליתן משפט על דבר שכמעט רוב העולם עוסקים בו שהוא הבל וריק, כאשר כבר פרשתי מאמר החכם (קהלת א, א) באמרו: "דברי קהלת בן דוד מלך בירושלים, הבל הבלים אמר קהלת, הבל הבלים הכל הבל", כי הנה רוב מהמפרשים בארו ענין קהלת לשון ויקהל, שהקהיל וקיבץ דברי חכמים הרבה בספרו, אולם הרב בעקידה, גזר שם קהלת, שעשה אסיפה בהקהל אנשי החכמה ובהסכמתם, וזהו הכוונה שאמר אמר הקהלת כלומר אמרה הכנסיה, וכן אמר קהלת, אמר[ה] המקהלה, עיי"ש.

ויפלא, מה זה ועל מזה זה כשדבר החכם שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף (מלכים א' ה, יב) לא עשה שום אסיפה, וכשבא לספרו קהלת עשה אסיפה ובקש הסכם מהחכמים שבדורו, הלא ידוע היה כי היה חכם כל אדם, א"כ מה יועילו בהקבץ לו חכמים יחדיו?

גם כפלו פעמים הרבה הבל הבלים, ועוד הפעם הבל הבלים, ועוד הכל הבל, אינו מובן.

אמנם להבין דבריו המלצתי במקהלות במשל, והוא: לפרנס ומנהיג בעיר שנים כבירים, והיה עשיר וחכם גדול, נכבד ונשוא פנים ותקיף אצל השררה, הנהיג את העיר בחכמתו כל ימי נשיאותו לבדו, ועל כל הנהגת העיר לא שאל מעולם לאחד מבני העיר, והן על דבר הגדול והן על דבר קטן לא עשה מעולם שום אסיפה, ויהי היום חטא אחד מבני העיר חטא גדול אשר היה ראוי בחטאו לייסרו ולקנסו, ויצו לשמש העיר שיקרא את חשובי בני העיר לבא אליו לאסיפה, וכן עשו ובאו אליו, ויגמרו את דינו של החוטא וישימו עליו קנסות, קודם צאתם מהפרנס שאלו אותו מה היום מיומיים שעשה אסיפה, שלא עשה כן מעולם, וייתן להם מענה, אחיי אמת כי מעולם בהתנהגות העיר לא עשיתי שום אסיפה, כי לא הוצרכתי לזה, כי דבר שאין טוב ומועיל לא עשיתי, ובדבר שהוא מפורסם שהוא טוב ומועיל להעיר מה לי אסיפה, ומהיראה פן ימצאו יחידים שיסרבו בדבר לא חששתי, כי אומנם תקיף אנכי והעם בע"כ נשמעו לדבריי, אולם היום קרה מקרה כי האיש החוטא אשר עשיתי אסיפה עליו הוא מפורסם לכל בני העיר לאיש צדיק וישר גם נכבד בבני העיר, ואם אחרון דינו עליו לקנסו בביזיונות בפני כל עם ועדה מה יאמרו הבריות עליי, הלא יאמרו(ו) כי צדיק וישר העויתי, לכן הוכרחתי הפעם למשפט האיש הלזה לעשות אסיפה ולגמור דינו בהסכם חכמי בני עירי להראות כי צדיק וישר פועלי, ע"כ המשל.

הנמשל הוא, כי הנה באמת שלמה המלך החכם מכל אדם השכיל לדבר בחכמתו על כל הנמצאים בעולם, וכמו שנאמר (שם): וידבר על העצים מן הארץ אשר בלבנון עד האזוב אשר יוצא בקיר, וידבר על הבהמה והעוף ועל הרמש ועל הדגים, כל העולם הסכימו לו והניחו לו את חכמתו כי מה מנם יהלוך אם אפי' לא כוון את האמת לאמתו, למסחרם ועסקם ותענוגיהם

לא יפריע להם חכמתו ודבורו, ועל כן גם כן לא עשה שום אסיפה ע"ז, רק כשבא לדבר בענייני העולם ולהביל את כל תענוגי חמודי עולם הזמני, אשר כל העולם מקטן ועד גדול עסוקים ובוחרים ורצים אחרי' ומחזיקים זה לעיקר ולדבר טוב, הלא יצחקו עליו צעירים, ודיבורו יהי' נשאר (מיקל') (קל'), לכן הקהיל כל החכמים שבדורו ועשה אסיפה רבה, להסכים על משפטו אשר חרץ על העוה"ז ועל ענייניו כי הבל וריק הוא, אף כי כל העולם עסוקים בו ורצים אחרי',

וזהו שאמר: "דברי קהלת" ר"ל שדבריו אלה דיבר במקלה, באסיפת חכמים וכו"ל. ואמר "בן דוד" כלומר אף שהי' בן דוד - מוחזק בחסידות כמו אביו, וגם "מלך בירושלים" שהיה תקיף בממשלתו ומי יאמר לו מה תעשה, ומה זה הוצרך לו לעשות כעת אסיפה, אבל "הבל הבלים" אמר קהלת" כלומר, שחרץ משפט על כל ענייני העוה"ז ושקם לתוהו ובהו, כי המה "הבל הבלים" ואפס וריק, ובאיזה "הבל הבלים" פסק משפטו - "הכל הבל" - בדבר שהכל עסוקים ובוחרים בהבל זו, לכן הוצרך לעשות אסיפה בעבור שהוא כנגד כל העולם.

לכן בוודאי חובה לתת בחינה אמתית ולהציג את הטוב המדומה בעיני העולם, הוא חמודי העוה"ז ערומה, כי באמת הוא דבר ריק ובטל והוא עצמות הרע, וההתעסקות במצוות ומעשים טובים הרצויים בעיני אלוקים הוא עצם הטוב.

ומה היא הבחינה? נאמר בזה, כי הנה כתבו המחקרים שעל טובה או רעה, לא יאמר טוב או רע, אם לא שיהי הרע מוחלט לעולם, אבל אם הרע הוא זמנית רק על זמן ואחר עבור הזמן תעבור הרע, אינו נקרא 'רעה'. וכן טובה לא תקרא טוב, אלא אם היא נצבת קיים לעולם, אבל אם הטובה היא זמנית, על זמן מיוחד לא תקרא טוב, ולכן נאמר במעשי בראשית 'כי טוב' משום כי דבר אלוקינו יקום לעולם. א"כ בזה בחינה נפלאה היא כי כל חמודי ותאוות העוה"ז לא יכנס תחת סוג 'טוב' אחרי כי הוא רק על שעה וזמן מועט, זולת במה שעובר האדם מן העולם תעבור מעמו כל חמודי (העולם ה)זמני, וכאמרם (אבות ו, ט) שאין מלווין לו לאדם לא כסף ולא זהב וכו', אלא גם בעודנו בחיים חיותו גלגל הוא החוזר בעולם (שבת קנא, ב) היום תהיה עם האדם ההצלחה הזמנית, ולמחר תעשה לה כנפיים ואיננו, והאדם נשאר ריק ממנה, בוודאי לא תקרא טוב, ורק בהפכו רע, כמובן.

אולם קניינים הרוחניים המה המצוות ומעש"ט שעושה האדם, הוא דבר ניצב וקיים לעד, הן בחיים חיותו והן בהיפרדו מן העולם, וכמאמר הנ"ל שאין מלווים לו לאדם וכו', אלא תורה ומצוות ומעש"ט. זה היא בחינה נפלאה כי הוא עצם הטוב.

ובזה מבואר בדברי החכם (קהלת א, ה): "זורח השמש ובא השמש ואל מקומו שואף זורח הוא שם". שלכאורה אין אנו יודעים מה מלמדנו החכם, הלא חכמה זו ידועה לכל, זריחת השמש וביאת השמש, אמנם גם הוא נמשך לדבריו הקודמים, כי כל ענייני העולם הזה המה הבל הבלים ואפס ואין, ונתן בחינה לזה, האחת הוא אשר אמרנו, ועוד נוסף על זה, כי האבן הטוב והמועיל

(ב). המילה אינה ברורה בכת"י.

(ג). הכוונה זול ומזולזל.

בכל מקום שהיא תזרח ותיתן נגהה, אולם האבן המזויף והמדומה הנעשה באחיזת עיניים לא תפיץ נוגה אלא במקומה במקום האחיזת עיניים, אבל אם תעבירנה במקום אחר, אז נראה כי הוא דבר שאין בו חפץ.

כן הוא באמת קנין הזמני, הממון וסגולת חמדת הזמני, כי לא תזרח רק במקומה והאדם לא יכובד בה, כי אם במקום שהם, אבל אם יעבור בים והספינה נהפכת והוא נמלט בניקיון שיניים אל ארץ אחרת. אם כי בביתו כסף וזהב, אבל מה יועילו הון ביתו אם במקום שהוא מעבר לים ערום הוא ממנה, ובמה נחשב הוא? לא כן קנין החכמה והבינה, רוח דעת ויראת ה' כבודה ונוגה יפרוש בארבע כנפות הארץ, בכל מקום שהולך האדם לא ימושו ממנו, א"כ היא בחינה נפלאה כי רק קנין הרוחני האחוז בנפש האדם הוא עצם הטוב, וקנין תאוות הזמני הוא טוב מדומה ובעצם הוא רע.

וידוע כי אור השמש הוא שם מושאל לקנין הזמני לעונג ועושר, והם כינויים להצלחת האדם ושרירותו, ע"ד שאמר איוב (לה, כה-כט): "אִם אֶשְׁמַח כִּי רַב חֵילִי וְכִי כְּבִיר מְצָאָה יָדִי: אִם אֶרְאֶה אֹר כִּי יִהְיֶה יָרֵחַ יָקָר הַלֵּךְ: וַיִּפֹּת בַּסֶּתֶר לְבִי וְגו': גַּם הוּא עֹן פְּלִילִי (כי כחשתי לאל מַעַל)". הרי שכינוי הצלחה זמנית הוא אור השמש והירח, וז"ש בחינה, כי ענייני תאוות עוה"ז הוא הבל הבלים כי הוא "זורח השמש", היום תזרח שמש ההצלחה, ועוד מעט "ובא השמש", וגם "ואל מקומו" כשהצלחה במקומו הוא "שואף זורח הוא שם" כלומר רק במקומו.

הרי ביארנו כי עצם הטוב הוא דבר המתקיים לעולם, וכן בהפכו הרע בחינתו אם הוא החלטי אבל בדבר שאינו מתקיים לעולם לא נקרא לא רע ולא טוב.

"אחרי הדברים האלה יתעורר לנו ספק גדול בענין יציאת מצרים, כי האומנם רעת מצרים שהרעו לנו הייתה רק רעה זמנית לכן לא תקרא רעה בעצם, אבל יש לדון על הטובה, על יציאת מצרים אם היא טובה החלטית עולמית, ואז תקרא טובה אמיתית, או הוא רק זמנית על כן לא תקרא טובה אמיתית, אבל מכיון שהקב"ה בעצמו הוציאנו מצרים בוודאי הדין נותן מה שהקב"ה עושה יהי טובה החלטית, ולכן ציווה השי"ת למען תזכר את יום צאתך ממצרים כל ימי חיך (דברים טז, ג) להורות שהטובה תועיל לנו לעולמי עד, כדרש חכמים כל ימי חיך להביא לימות המשיח, וא"כ היא טובה החלטית.

וע"ז דנו רב ושמואל האיך הוא יציאת מצרים טובה החלטית אשר תמשך טובתה עולמית, הלא כאשר נחרב בית המקדש פסקה הטובה כי מה לי עבדי פרעה או עבדי אחשוורוש (ראה מגילה יד, א), על כן בא רב לומר שעיקר ההצלחה של יציאת מצרים היא קבלת התורה שקנינו ביציאה רכוש הנפש, וכאשר האריכו בזה הפרשים, הוא נשאר לנו לעולמי עד, וכמאמר הפייטן: ואין לנו שויר אלא התורה הזאת, וזה שאמר מאי מתחיל 'בגנות', העיקר הוא שמתחלה עובדי ע"ז היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו ע"י יצ"מ, שבכל הניסים והנפלאות שעשה

(ד). עפ"י עמוס ד.ו.

(ה). כאן נכתב בכת"י: תוכן הדרוש.

הקב"ה בשדה חם' נטע בקרבנו הכרות אלקות, וגרש מקרבנו כל המידות הרעות וטומאת הע"א שהיתה בקרבנו והוכשרנו לקבל התורה שהיא טובה נצחית, וזה הוא אחד מעיקרי אמונתנו שזאת התורה לא תשתנה ולא תהיה תורה אחרת מאת הבורא יתברך.

ובזה יובנו שלשה כתובים בתורה בפ' שמות (ג, י-יב) נאמר שם: "ועתה לכה ואשלחך והוצא את עמי בני ישראל ממצרים: ויאמר משה אל ה' מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני"י ממצרים ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", (א) ויקשה הלא האות של תעבדון הוא מאוחר בזמן, ואם לא יאמינו כי ה' שלחו לא יאמינו ג"כ כי יעבדון, ועי' פירש"י על 'וזה לך האות', אבל הוא דחוק לפי דרך הפשט, (ב) ועל 'וכי אוציא את בני"י ממצרים', פירש"י באיזה זכות (והוא מהמדרש), גם בזה יפלא מה אכפת לו למשה באיזה זכות, הכי ח"ו עינו צרה בשל ישראל אם ירצה לפדותם מתנת חינום.

אולם ידוע כי היציאה היתה קודם הזמן (וכאשר הארכנו בדרוש הקודם), וגם ישראל ידעו בעצמם כי אינם ראויים לגאולה בזכותם מצד אחישנה, וכמאמר המדרש [שה"ש רבה על פסוק קול דודי (פרשה ב, ב)] [ג] שישראל בעצמם תמהו, כל מצרים מלאה מגילולים שלנו והקב"ה רוצה לגאלנו.

[אבל גם זה אין תמיהה דאולי שנתמלאה] ה) סאת מצרים ברעתם המרובים על כן נתן הדין לגאלם, וכמאמר (דברים ט, ה): לא בצדקתך וביושר לבבך ה' אלוֹקֵיךְ מביאך וגו' רק מרשעת הגוים. אך גם זה לא יישב דעתם, הכי קצרה יד ה' להסיר שעבוד מצרים מעליהם ולתת להם מקום מנוחה במצרים גופא, שגם היא ארץ טובה, וכמאמר הכתוב (בראשית יג, י) כגן ה' כארץ מצרים, ולמה זה יוציאם דווקא ממצרים קודם הזמן].

לכן ירא משה בעבור טעם זה שלא יאמינו לו על היציאה, וע"ז שאל' מרע"ה לא ימלט משתי אלה, או כי תשלחני אל פרעה שיקל מעבודתם וישארו לשבת בארצו, או להוציא את בני"י ממצרים, וע"ז טען [טענה] הא' "מי אנכי כי אלך אל פרעה". ואף לפעול אצלו שיקל שיעבודם בלבד. ועוד [טענה]: "וכי אוציא את בני"י ממצרים", ופירש"י באיזה זכות, כלומר לא שעינו צרה ח"ו בשל ישראל, אלא הקשה למה זה יעשה כן השי"ת להוציאם ממצרים קודם הזמן הלא אין להם זכות של אחישנה קודם הזמן, ודי שיקל שעבודם וישארו במצרים עד סוף הזמן, שירא" שיעל זה האופן לא יאמינו לו ישראל.

וע"ז השיב לו הקב"ה על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, מה שאתה אומר: מי אנכי כי אלך אל פרעה, אינני מבקש ממך שתוציאם בדרך הטבע כי ישמע אליך פרעה ויאמין לך כי ה' שלחך, כי לזה היה צריך בעל מליץ ודברן גדול נשוא פנים שישא פרעה פנים אליך. אלא "כי אהיה עמך" כלומר אינך צריך לכלום לא להמליץ רק שתהיה מרכבה אצלי על ידך, אנכי בעצמי אעשה כל הניסים, אם כן אין נ"מ אם אין אתה דברן כל כך ונשוא פנים, כי היציאה יהיה דרך

(1). היינו ארץ מצרים.

(2). =ביקש.

(3). =שפחד.

נס. ומה ששאלת: "וכי אוציא את בני ממצרים", הלא די שאקל שיעבודם וישארו תחת יד מצרים, הנה באמת אם כוונת היציאה (לא) ה' רק תועלת הגוף לבד, בוודאי היה די שישארו במצרים ואטול השיעבוד מעליהם ויאכלו פרי ארצה, אבל לא זה הוא המרגוע ולא זו היא המנוחה אלא עיקר היציאה היא רק בשביל תועלת הנפש, וזה אי אפשר במצרים שהיא אדמה טמאה, ואי אפשר קבלת התורה בהיותם בארץ מצרים ערוות הארץ, וההכרח להוציאם ממצרים, כדי שיוכלו לעבוד את ה' היינו קבלת התורה. (א) וז"ש: "וזה לך האות כי אנכי שלחתיך" שלא יהיה ספקות אצל ישראל אם אתה הוא גואל אמיתי מפי ה', (ב) ובעבור הטענה שיוכלו לישאר במצרים וכו', תאמר להם: "בהוציאך את העם ממצרים", כל תכלית היציאה הוא רק לעבוד את האלקים על ההר הזה, וזה אין אפשרי שישארו במצרים שהיא אדמה טמאה, וא"כ בוודאי יאמינו לך.

וא"כ כיון שנתבאר שכל תכלית יציאת מצרים היתה הטבת הנפש לקבלת התורה והיא נקראת טובה אמיתית ועולמית, שפיר אמר רב שהשבח האמיתי של יצי"מ הוא מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו.

ושמואל אמר עבדים היינו, הורה לנו שגם טובת הגוף שהוציאנו לחירות מלבד קבלת התורה היא טובה אמיתית ונצחית, ואף שלאחר החורבן שלטה עליהם שעבוד מלכויות אחרים, והוא שבאמת יש לחקור, שהנה שבט לוי ידוע שעליהם לא היה שעבוד הגוף של חומר ולבנים כדאיתא במדרשות, וגם במצרים עבדו את ה' ולא פסקה תורה מהם, א"כ לא הועיל להם כלל יצי"מ שהרי גם מקודם לא היה עליהם שום שעבוד, לא שעבוד הגוף ולא שעבוד הנפש, אבל באמת כאשר נעין בעיון היטב דקה מן הדקה גם להם הועיל יציאת מצרים, והנה באמת יש להפליא למה מצרים לא הטילו שום שעבוד על שבט לוי לא בגוף ולא בנפש. והנראה משום דידוע מספרי אמת כי כל הכוחות של העולם וכל הווייתם וקיומם בעולם הוא רק משום שיונקים משפע מקור הקדושה ממעין היוצא מקדוש פאר מקדושים הוא הויה ב"ה אשר אין קץ ותכלית לקדושתו, וכמאמר קדושים תהיו וגו' כי קדוש אני ד' וגו' (ויקרא יט, ב).

והנה גם הטומאה ידוע כי אין לה הויה וכח כ"א (-כי אם) כאשר גם היא תמצא מקום לינק מהקדושה. [וז"ל אור החיים בסדר שלח (במדבר יד, ט) על הפסוק כי לחמינו הם: "כי כל גברא יש בו ניצוץ קדוש, ואפילו בנבראים בלתי טהורים, והאנשים הרשעים, וגם בס"מ הרשע, אין מהם שאין בו חלק החיוני שהוא בחינת הטוב שהוא דבר המעמיד שזולתו לא יתקיים כל דבר, ובהפרד ניצוץ החיוני ממקומו יתבטל ויאבד כל הבנין, עכ"ל"]. וכאשר לא תמצא מקום לינוק מהקדוש תתבטל מכל וכל, וזהו סוד כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו (ראה סוכה נב, א), שהטומאה מטבעה להתקרב אל הקדושה וע"כ נמצא בגמ' כמה מעשים שאירע לצדיקים שהתגבר יצרם עליהם יותר משארי אנשים בינונים משו שבהם הקדושה יותר, מרצון הטומאה להתדבק בהם, על כן כתבו חכמי המוסר שהרשע כאשר עושה מצוות ורוצה להתקרב אל

הקדושה, בלא תשובה כדת, נותן בזה כח וחיות אל הטומאה, ואין רצוני להאריך עוד יותר, כי מפורסם זה יותר ויותר בכל חכמי המוסר והאמת.

לכן אפשר לומר, שלכך לא רצו פרעה ועמו שיצאו ישראל מארצם, שכאשר היו ישראל במצרים היה עמהם מקור הקדושה וכאשר נתקלקלו אז נתחזק בזה כח טומאתם שהיא ערות הארץ מקור הטומאה, ועל כן ראו שטוב להם להניח שבט לוי שלא לשעבד אותם ויעסקו בתורה ובמצוות שאז יינק הטומאה מכח קדושתם שאם גם המה יתבטלו מקדושתם הלא אז גם טומאתם לא יהיה להם שום כח וחיות, על כן משה רבינו כאשר רצה להתפלל אל ה', לא התפלל בתוך ארץ מצרים ונאמר (שמות ט, כט): "כצאתי את העיר אפרוש כפי אל ה'", בעבור שלא רצה ליתן כח וחיות לטומאת מצרים. וא"כ אפי' שבט לוי שעסקו בעבודה גם בהיותם בארץ מצרים לא היה להם נחת רוח, כי בעבודתם ובהתגברות טהרתם ובסבת קלקול הדור ינקה כח הטומאה מקדושתם אחר כי לא היה בכח כל ישראל להתגבר על הטומאה ולהעבירם מכל וכל.

והנה כאשר עשו ישראל הקרבן פסח ומסרו נפשם ע"ז כידוע, בזה בררו כל כוחות הקדושה שנתנו כח בטומאת מצרים. וזהו אפשר סיבת (הגש"פ) "ועברתי בארץ מצרים, אני ולא מלאך, אני ולא שרף וכי'", ויש להבין באמת מפני מה לא שאל הקב"ה יתברך, מלאך ושרף להוציא בני ישראל ממצרים. אלא הוא הדבר שדברנו באשר שידוע שהכלל מושך אליו את הפרט, דלפי דעת הקדמונים יסוד האש הוא למעלה מכל היסודות על כן מטבע כל אש למשוך למעלה בעבור שהכלל מושך אליו את הפרט, גם כאשר נעביר נר דולק אצל תנור אש, תכבה הנר, והוא בעבור שאש התנור נגד הנר ככלל אל הפרט על כן תמשך אליה ולא ישאר מהפרט, כן אפשר ואולי זה כוונת ועברתי אני ולא מלאך באשר שהשי"ת מקור הקדושה והוא בעצמו יתברך עבר בארץ מצרים משך אליו כל כוחות הקדושה שהיו נבלעים בתוך טומאת מצרים. [וז"ל אור החיים (שם): "גם אמרו (שער הגלגלים פ"ח) כי בחינת הקדושה בטבעה להמשיך מינה כאבן השואבת ובה תשכיל להבין מאמרם ז"ל (שבת לד א) שאמרו יהיב ביה עיניה ונעשה גל של עצמות והבן. ועל פי הדברים יכוין אמרו אל תיראו וגו' כי לחמנו הם וחזרו ופירשו מין הלחם שאנו אומרים הוא סר צלם מעליהם והוא ניצוץ המחיה אותם כבר הוסר מעליהם, ועוד זה' אתנו שהוא בחינת כללות הקדושה ובה נעשה כאבן השואבת לכל ניצוצין המחיים אותם ונאבדים כלם יחד", עכ"ל. הנצרך לענגנו והוא ממש כדברינו].

ועל כן מצאנו באשר שיצאו ישראל ממצרים והוציאו ממנו כל כוחות הקדושה, נתרפה גם כח הטומאה במצרים עד היום הזה, וזהו אפשר סוד וינצלו את מצרים ואיתא (ברכות ט, ב) פלוגתא חד אמר כמצודה שאין בה דגן, וחד אמר כמצולה שאין בה דגים ור"ל מ"ד כמצודה כוונתו על התנצלות מצרים מן רכוש הממון. ומ"ד השני כמצולה שאין בה דגים כוונתו שעשוהו

ריק מכל כוחות הקדושה שהיו נבלעים בה^ט, משום דידוע דדגים שבים אין מקבלין טומאה לעולם^י, והבן כ"ז.

על כן גם לשבט לוי הואיל מאוד יציאת מצרים שיהיה עסקם בעבודה, עבודה טהורה וזה שאמר הבעל המגיד: ואפילו כולנו חכמים וכו', כלומר אפי' היינו כולנו חכמים אף לבד שבט לוי במצרים^א, מ"מ מצווה עלינו לספר ביציאת מצרים שהיציאה היתה סיבה לברר כוחות הקדושה ושיהי עבודה טהורה להשי"ת.

היוצא מזה, דבמצרים לבד שעבדים היינו, ועבדו את מצרים בגשמיות, אלא גם עבדו ונשתעבדו גם לרוחניות. וזה אפשר שכונן שמואל ואמר עבדים היינו - מכל וכל, ובמה שהועיל שגם היציאה חירות הגוף הוא תועלת לנו עד היום הזה, באר זה ר"נ היטב במאמר ר"נ לדרו עבדו.

ובמאמר הזה של ר"נ שאמר לדרו עבדי^ב, עבדא דמפיק ליה מרי' לחרות וכו', יש להעיר טובא מאי כוונתו בזה, וכי בלא דרו עבדי' לא ידע ציור מה דבעי לאודויי ולשבוחי. ועוד מאי זה דדייק ויהיב לן כספא ודהבא, וכי בלא נתינת הכסף והזהב לא בעי לאודויה ולשבחיה עבור החירות גופא שהוציאנו, ואי להגדיל את הנס שהשיגו ישראל מצרים כסף וזהב, הא זהו סותר למאמר הגמ' בברכות שהבאנו בדרוש הקודם, מאמר ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, שלא נחשב לישראל שאלת כלי כסף וזהב ממצרים, מדהוצרך האלוקים ית' לבקש בבקשה מהם שישאלו.

והנה בספר עמק יהושע ח"ש (-חלק שני) (דרוש יא) גם הוא עמד על המאמר הזה, וקצת מהדקדוקים מתיישבים לפי דבריו, אולם בהתחבר ביאורי עם באורו יהיה יוצא המאמר לאור מדויק מאוד, ולכן לשלימות הענין אעתיק ג"כ דבריו, וז"ל: אך דעדיין צריך לבאר מה דא"ל ר"נ לדרו עבדו עבדא דמפיק לי' מרי' לחרות, דלמאי שאל זאת ר"נ מדרו עבדיה. ועוד יש להבין במאי פליגי רב ושמואל, שרב סובר מתחילה עובדי כו' ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו, ושמואל אמר עבדים היינו, דהעיקר הרגשת הנס הוא מה שצריך להרגיש יותר דהיינו מה שבתחילה עובדי וכו' ועכשיו קרבנו וכו', אך הטעם מה ששמואל אומר בעבדים היינו אותם שאינם בני דעת, שזה מבינים ומרגישים כולם, ואפילו שאינם מרגישים ההנאה וההתפעלות של הנאת הנפש במה שקבלנו עלינו עול התורה והמצוות, וע"ז אמר שמתחיל עבדים היינו, שזה יבינו וירגישו כולם, ויתבאר זה עפ"י מאי דרמינן בפ"ק דכתובות (יא, א) אמר רב (יהודה) [הונא] כו'^ג מאי קמ"ל דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לאדם שלא בפניו, מהו דתימא כו'

(ט). א.ה. ראה כיסוד זה בשיעורי הנודע ביהודה על מסכת ברכות (ט, ב נדפסו בספר הזכרון עדות ליוסף).

(י). א.ה. ראה מתני' כלים (יז, יג) כל שבים טהור וכו'.

(יא). א.ה. כוונת רבינו לבאר דאף אם כולנו חכמים מבני שבט לוי, מכל מקום מצוה לספר ביצי"מ על תועלת הקדושה שזכינו לה ביציאת מצרים.

(יב). גמ' כתובות (שם): "אמר רב הונא: גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין. מאי קמ"ל? דזכות הוא לו, וזכין לאדם שלא בפניו, תנינא: זכין לאדם שלא בפניו, ואין חבין לאדם שלא בפניו. מהו דתימא עובד כוכבים בהפקירא נחא ליה, דהא קיימא לן דעבד ודאי בהפקירא נחא ליה, קמ"ל דהני מילי גדול, דטעם טעם דאיסורא, אבל קטן - זכות הוא לו".

בהפקירא ניחא ליה דהא קיי"ל דעבד ודאי בהפקירא ניחא ליה קמ"ל כו'. וכתבו התוס' דאע"ג דרבנן פליגי אר"מ בפ"ק דגיטין (ד' יג), לא פליגי אלא משום דסבר דאעפ"כ ניחא לי' לעבד שיצא לחירות, אע"ג דמפסיד מצד זה שנתחייב במצוות ועבדא בהפקירא ניחא לי', אעפ"כ ניחא לי' החירות משיעבוד העבדות יותר, עד שמחמת זה מתרצה אף להתחייב במצוות אח"כ, אף שחוב הוא לו, ור"מ פליג ואמר ששחרור לעבדים הוא חוב שאינו כדאי לו לצאת לשחרור אע"פ שמשוחרר מעבדות אעפ"כ לא ניחא לי' להתחייב במצוות יותר, דעבדא בהפקירא ניחא לי' שמותר בשפחה וזילא לי' ושכיחא לי' כו', ורוצה בעבדות יותר. אבל בהאי סברא דהפקירא ניחא לי' כו"ע מודו עיי"ש.

ועל כן אמר רב דצ"ל מתחילה עובדי ע"ז כו', שזהו העיקר מה שצריך להודות וכ"ת דלא כו"ע חכימי להבין אשר עול התורה והמצוות טוב לנו מאוד, וכמו שאומר הרשע: מה העבודה הזאת לכם, מה הטורח הזה שאתם מטריחים עלינו בכל שנה ושנה (ירושלמי פסחים י' ד), ע"כ פי' שעול המצות נחשב לו לעבודה ולמלאכה גדולה כו', וא"כ לאותם שאינם מבינים תענוג התורה והמצוה אינם שמחים אפי' במה שיצאו מעבדות לחרות כמו דסבר ר"מ דשחרור לעבד חוב הוא לו מחמת דזילא לי' שכיחא לי' כו'.

ושמואל אומר עבדים היינו, כמו רבנן דר"מ, דאעפ"כ זכות הוא לו מחמת שנפטר מעול השעבוד וע"כ אומר עבדים היינו.

ועל כן שאל ר"נ מדרו עבדי', עבדא דמפיק לי' מרי לחרות כו', ואמרין בב"ק (ד' סד) (צו, א) אימר אמר ר"נ כגון עבדי' דמרקיד כו' ואעפ"כ אמר בעי לאודויי ולשבוחי, וע"כ פתח ואמר עבדים היינו, וע"כ אמר ויהיב לי' כספא ודהבא, דאל"ה דלמא ירגיש שהוא חוב מחמת שמפסיד מזונות כמו דאמרין בב"ק (שם) דאמר ר"נ עבדא נהום כריסיה לא שווי, כגון דרו עבדי', וא"כ חוב הוא לו, ועיין בגיטין (יב, א) אם אמר לו צא מעשי ידיך כו', ובתוספות (שם), ובירושלמי פ"ק דגיטין (א, ה): ר' חייא בר בא, הגע עצמך הרי שהיה עבד של קצין חוב הוא לו, וע"כ אמר ויהיב לי' כספא ודהבא, וכיון ששמע זה בעי לאודויי ולשבוחי, וע"כ פתח ואמר עבדים היינו, ודו"ק עכ"ל.

ואם כי דבריו מתוקים ודפח"ח, אמנם זהו בזמן שביהמ"ק היה קיים שישראל היו בני חורין שפיר איתא לדבריו, אבל לאחר החורבן שישראל נשתעבדו לאומות העולם, א"כ לאותם שאינם מבינים מעלת העבודה והמצוות, וגם חירות לית להו כמו בזמן שמואל, א"כ מאי מהני אמירת עבדים היינו, ובחינת דרו עבדיה מאי מהני לי' כיון שהמשל אינו דומה לנמשל, מכיוון שעתה אינם בני חורין.

לכן לכך תטה לדעתי, ואזניך תשמע אמרי פי, מה שאומר בפירוש המאמר, אשר רק בחינתם הי' בזמנם לאחר החורבן בזמן שלא היו בני חורין ומסובלים בשעבוד מלכויות וכאשר ביאתי לעיל, ומאמר זה בא להשלים הביאור, ודעת שמואל דאפילו בזמן שאחר החורבן יש להודות לד' ולומר לשמו על שהוציאנו ממצרים מעבדות הגוף לחירות, והוא עפ"י מה שידוע כי כל מה

שקנה עבד קנה רבו, ואם יקרה שירצה אדון ליתן לעבדו מתנה, אפילו אם כל הון ביתו יתן לו אינו כלום כיון שהוא וכל מה שיש לו הכל לרבו, וא"כ אין לזה תקנה כי אם כאשר יוציא רבו אותו לחירות, וא"כ סיבת המתנה שהוא עיקר כוונת רבו הכריחו להוציאו לחירות, והחירות הוא טפל להמתנה, והנה כאשר העבד ירצה [להודות] לרבו על טובתו זאת, יש לחקור אם צריך להודות לו רק על המתנה בלבד, אבל לא על השחרור כי הלא זה לא הי' כוונת רבו, או מכיוון דממילא הוכרח רבו לשחררו בעבור המתנה והגיעה טובה להעבד ממילא גם העבד מחויב להודות לרבו גם עבור השחרור.

ויהיה חקירה זאת נפקא מינה גם לדין, דהנה ידוע דהשי"ת רצה ליתן לנו מתנה טובה היא התורה הנחמדה מזהב ומפז רב, וכמאמר כי לקח טוב נתתי לכם (משלי ד, ב), וכמאמר ממדבר מתנה (במדבר כא, יח), וזה לא היה אפשר כי אם כאשר יוציאנו לחירות מיד פרעה. והוציאנו ממצרים וכאשר הקדמנו ואנחנו באים להודות לד' רק על תורתו, אבל חירות ממילא הוכרח להיות, או כיון דממילא קיבלנו טובה עי"ז גם לגוף צריכים אנו להודות גם על חירות הגוף וזוה הענין עיין רב נחמן ובא לברר מתוך דרו עבדיה, ואמר לי' עבדא דמפיק לי' מריה לחירות משום דרוצה ליתן כספא ודהבא, ואי אפשר שיחול המתנה כי אם שיוציאו לחירות מאי בעי למימר אי בעי להודות רק על המתנה בלבד או גם על החירות, וא"ל דרו בעי לאודויי ולשבוחי, היינו שתי פעמים, גם על החירות משום שהיא היתה סיבה להמתנה, ועל כן פתח ואמר ר"נ עבדים היינו, כלומר שגם עלינו לשבח אף בזמנו בדורו של ר"נ שהיה עליהם שיעבוד מלכויות בכל זאת בעבור ששחרור הגוף והיציאה לחירות היתה סיבה אז לקבלת התורה הוא תורה התמימה, ובעינין [נמי] להודות לשם ה' גם על חירות הגוף לעולם, והענין נחמד ונעים בעזהשי"ת ויהיה בעזרתנו להביא ב"ב גואל נפשינו אמן.

דרוש א' לחג המצות

דבר תגדה

[illegible][illegible][illegible][illegible]